

VERENIGING VRIENDEN VAN DE ISVW

Vriendenmagazine

JAARGANG 25 • NUMMER 2 • DECEMBER 2019

Marthe Kerkwijk: "Geconfronteerd met de absurditeit van het leven zijn we allemaal gelijken"

VERENIGING
VRIENDEN

ISVW.NL

2
2019

Van het bestuur

Weten waar je vandaan komt

Als je weet waar je vandaan komt, dan weet je ook waar je heengaat. Een treffende uitspraak van Madeleine Albright, de voormalige minister van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten. Het besef van haar Hongaars-joodse jeugd en afkomst heeft zij altijd laten meetellen bij belangrijke beslissingen in haar leven en werk. Als Vrienden van de ISWW kijken we met een vergelijkbare bril. Zoals bekend werd de ISWW ruim honderd jaar geleden opgericht door de invloedrijke psychiater en schrijver Frederik van Eeden en anderen. Er was een diepgevoelde behoefte aan een ontmoetingsplaats voor persoonlijke reflectie en gezamenlijke bezinning op levens- en wereldbeschouwing. Filosofie bood daar van meet af aan een basis bij.

Deze idealen zijn in de tweede helft van de vorige eeuw door de overheid met subsidies ruimschoots gesteund. Toen daar een einde aan kwam is het de ISWW gelukt om financieel zichzelf te gaan bedruipen. Dit kon door het aantal hotelkamers fors uit te breiden en de kwaliteit van zalen en dienstverlening verder te verhogen. Parallel daaraan werd ook het aantal cursussen drastisch vergroot. Als Vrienden hebben we stevig bijgedragen aan deze noodzakelijke vernieuwing en uitbreiding. Daarmee werd het ook mogelijk de terugslag van de crisis van begin jaren 10 te overwinnen. "Zonder de steun van de Vrienden hadden we deze moeilijke tijd niet overleefd", heeft de vroegere programmadirecteur Erno Eskens meermaals gezegd.

Anno 2019 gaat het goed met de ISWW. De commerciële insteek en de hulp van Vrienden en anderen heeft het voortbestaan veiliggesteld. De noodzaak van het marktdenken mag de oorspronkelijke opzet echter niet overwoekeren. Er is weer alle ruimte om aandacht te schenken aan ons filosofische en culturele erfgoed. We zien ook in de toekomst een vertrouwde, geliefde en vermaarde instelling waar mensen met uiteenlopende achtergrond

zich met elkaar en op geïnspireerde wijze verdiepen in filosofie en verwante disciplines en actuele vraagstukken. We zien ook een organisatie die daartoe in financieel en commercieel opzicht haar zaakjes op orde heeft.

Als bestuur zetten we in op deze ideële kant. Met filosofische cafés, leesclubs, filosofische wandelingen en een jaarlijkse Vriendendag willen we het enthousiasme voor filosofie vergroten. Diversiteit en inclusiviteit zijn daarbij belangrijke thema's. Bij bestuur en directie van de ISWW dringen we aan op uitbreiding van het cursusinstituut. Zelf doen we er alles aan om als Vrienden weer in aanmerking te komen voor de ANBI-status. Daarmee worden we ook fiscaal gezien als een organisatie die het algemeen nut beoogt. Want wetende waar we vandaan komen, weten we ook waar we heen gaan.

Peter Jurgens, *voorzitter*

Tangotrio Encanta

Tangotrio Encanta speelt muziek uit Buenos Aires en is regelmatig te gast bij de Vrienden. Het trio componeerde het 'Lied der Cursisten' dat is opgedragen aan Erno ter gelegenheid van zijn afscheid als directeur. De originele partituur is te vinden in het boek 'Markante Vrienden'.

Achter de schermen bij het cursusinstituut

Door Marthe Kerkwijk

“Laat ik het in mijn eigen woorden zeggen: de doelstelling van de ISVV is de filosofie te stimuleren, en dan vatten we filosofie op als methodische levens- en wereldbeschouwing, ook voor geïnteresseerden die misschien geen toegang tot een universiteit hebben. Als programmamanager zie ik het als mijn taak ervoor te zorgen dat ons programma echt filosofisch blijft, dat wil zeggen open, kritisch en methodisch, in lijn met de wetenschap en betrokken op het menselijk bestaan.” Marthe Kerkwijk geeft haar visie op het programmabeleid van de ISVV en biedt ons een inkijkje in hoe ze daaraan vorm geeft.

Kwaliteit is het belangrijkste. Daarbij vaak ik ervoor dat we niet te elitair of exclusief worden, want dat is in strijd met onze doelstelling. Die balans is altijd precair. Omdat onze cursussen alleen toegankelijk zijn voor mensen met genoeg tijd en geld voor zo'n investering, publiceren we daarnaast betaalbare boeken, het gratis tijdschrift *iFilosofie* en begonnen we met een gratis podcast. De eerste aflevering is met Michel Dijkstra over de Japanse zenmeester Dogen. Een aanrader!

Het imago van filosofie is stoffig, terwijl filosofische vragen juist niet in zolderkamertjes te vinden zijn, maar in de dikke klei van het dagelijks bestaan. Geconfronteerd met de absurditeit van het leven zijn we allemaal gelijken. Mensen zijn klungelige, sociale en fantasievolle wezentjes met een geest die iets te groot is voor hun kwetsbare lichamen. Daarom is er de filosofie. De universele, verbindende kant van filosofie probeer ik in het programma te weerspiegelen.

De programmering weerspiegelt de maatschappij

Suggesties altijd welkom

Om een cursus tot een succes te maken, ligt de lat hoog. Het onderwerp moet aansluiten op publieke interesse, er moet een doelgroep voor zijn en die moeten we bereiken, de docent moet voldoende ervaring, expertise en didactische kwaliteiten bezitten, het moet aan bepaalde filosofische kwaliteitseisen voldoen en dan moet het onderwerp ook nog eens

goed bij de rest van het programma passen. Als een van deze aspecten niet goed zit, wordt het niks.

Ik organiseer meer dan tweehonderd cursusbijeenkomsten per jaar. Ik ontvang nog veel meer suggesties en helaas moet ik de meeste afwijzen. Veel mooie ideeën stranden op iets banaals. Zo is het klimaat een hot topic maar een heel lastig cursusonderwerp. Ik kan een voetbalteam samenstellen van mensen die willen doceren over het klimaat, maar bijna niemand heeft er zo'n duizend euro voor over om zich een schuldgevoel over zijn levensstijl te laten aanpraten. Soms krijg ik bruikbare suggesties. Op advies van een Vriend heb ik de Belgische filosoof Chantal Mouffe benaderd en heb ik op verzoek van trouwe bezoekers meer masterclasses georganiseerd, zoals over zenmeester Dogen met Michel Dijkstra en die over Bergson met Hein van Dongen. Hoewel ik slechts enkele suggesties kan honoreren, blijven ze van harte welkom. Wist u dat artikel 3.d. van het Vriendenstatuut Vrienden zelfs het recht geeft 'de ISVW te informeren over de interesses en wensen van de leden van de Vereniging en over hun oordeel over het cursusaanbod van de ISVW'?

Spiegel van de samenleving

Het thema van 2020 is diversiteit. Dat is het niet voor niets. Bij de programmering nodig ik docenten uit die de maatschappij weerspiegelen. Daar ben ik nooit klaar mee, want in de filosofie zijn witte, wat oudere mannen nu eenmaal oververtegenwoordigd. Dat kan de ISVW in haar eentje niet veranderen, maar ik kan stappen in de goede richting zetten. Zo geef ik jonge talenten, vrouwen en niet-westerse filosofen een plek tussen onze ervaren docenten, wat de filosofische diepgang ten goede komt. Nieuwe jonge docenten als Gerko Tempelman en Rosa Slegers werden onlangs door cursisten met evenveel enthousiasme ontvangen als favorieten als Jan Flaming, Laurens ten Kate en Gerard Visser. Ook aan de opleiding 'Ubuntu, Leiderschap en Burger-schap' nemen volgend jaar nieuwe docenten deel, zoals Li An Poah en Mpanzu Bamenga.

Filosofische vragen zijn juist te vinden in het dagelijks bestaan

Voor altijd sociaal-politiek filosoof

Mijn werk als programmamaker is nooit af en geen werkdag is hetzelfde. Ik begin mijn dag thuis met de nieuwsbrieven van De Correspondent, Blendle en The Guardian. Het nieuws van alledag gaat vaak straal langs me heen, maar ik ben wel op de hoogte van de grotere maatschappelijke ontwikkelingen. Als sociaal-politiek filosoof kan ik daar niet omheen.

Op mijn werk begin ik met het beantwoorden van de tientallen e-mails die ik dagelijks krijg. Als team overleggen we regelmatig en nemen we de stand van zaken van de geplande cursussen door. Daarnaast begeleid ik stagiairs en maak ik de kopij voor de programmakrant. Ook overleg ik vaak met docenten of onze vormgever.

Er blijven altijd taken liggen. Zelfs als ik voor mijn eigen plezier een filosofisch evenement bezoek, zoals Brainwash festival, Drift of een filosofisch café, dan zit ik daar met een ISVW-bril op. Is er iets bijzonders voor ons bij?

Magisch

Op het moment dat alles samenkomt, is mijn werk absoluut magisch. Dan heb ik keihard gewerkt aan een mooi programma, Florian aan het bijbehorende boek, Gert Jan aan een goed informatieplan en Marieke aan de reader. De kok heeft een smakelijk menu voorbereid, de recepti-onistes zitten klaar, de bediening heeft de zaal op orde en de hotelkamers zijn fris. Samen met de collega's van het conferentiehôtel hebben we het dan weer geflikt. Dat is met stip het leukst aan mijn werk.

Clara Wichmann zaal

Door Chantal Orth

In de zomer van 2019 zijn de twee zaaltjes en het kantoorje achter het podium in het hoofdgebouw getransformeerd in een mooie zaal van 84 m². In september heeft de eerste vergadergroep er gebruik van gemaakt. In samenhang met het thema 'diversiteit' dat de ISVW in 2020 voert, is deze zaal genoemd naar een vrouwelijke filosoof, Clara Wichmann.

Clara Wichmann (1885-1922) was een Nederlandse juriste en filosofe. Ze was actief in de arbeidersbeweging, het antimilitarisme en de vrouwenbeweging. Ze streed voor het kiesrecht voor vrouwen en was overtuigd anarchist. Ze was echter voornamelijk invloedrijk vanwege haar rechtsfilosofische werk over de onrechtvaardigheid van straf, waar ze in 1912 op promoveerde. Tussen 1916 en haar dood in 1922 was ze nauw betrokken bij de

Lateraal luisteren

Vervolg Clara Wichmann zaal

ISVW als docent 'Mensch en Maatschappij', als bestuurslid en als lid van de Raad van Bewindvoerders.

Tijdens het verbouwen van deze zaal hebben we ontdekt dat dit deel in 1968 is aangebouwd. Een wand in de Clara Wichmann zaal was ooit de achtergevel van het hoofdgebouw. In de jaren tachtig woonden conciërge/filosoof René Gude, zijn vrouw Babs en hun kinderen in de oorspronkelijke zaaltjes.

Achtergevel van het hoofdgebouw in 1924

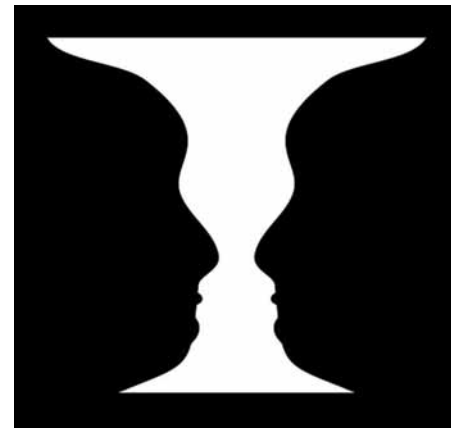
Door Jannes H. Mulder

Muziek wordt wel omschreven als georganiseerd geluid. Dat georganiseerde geluid (= muziek) wil ik 'scheef' beluisteren. Daar bedoel ik mee, luisteren vanuit zeer uiteenlopende invalshoeken. Muziek resonanceert immers in een wijde omgeving en is ingebed in een maatschappelijke context. Lateraal luisteren naar ingebed muziek is geëngageerd luisteren naar georganiseerde klanken.

Lateraal of scheef luisteren (*listening awry*) komt van *looking awry*. Slavoj Žižek bedoelde met *looking awry* minder waardenvrij, niet meer neutraal en subjectief durven kijken. Beide zintuigelijke trends met betrekking tot kijken en luisteren passen in de zogenoemde *Affective Turn*. Affectief kijken-en-luisteren wil emoties en lichamelijke expliciet waarderen. Deze culturele wending ontstaat vanuit een opkruipende weerstand tegen het cerebrale, narcistische en de taligheid in de filosofie (*Linguistic Turn* begin 20ste eeuw). En dat geluid kan zijn het zoemen der bijen, stemgeluid, instrumentele klanken, toegeëigende muziek, straatgeluid en zo heel veel meer.

Geëngageerd of lateraal luisteren is zoeken naar ongebaande zijwegen van geluid en van muziek. Niet alleen luisteren naar hoe mooi (Schubertvertolking) of opwindend Madonna zingt, maar ook wie, hoe, waarom, waar en wanneer iemand zingt. Aspecten van gender, ras en macht komen in beeld. Vergelijk lateraal luisteren met kijken naar het plaatje van Rubin (= de optische illusie van vaas of twee elkaar aankijkende gezichten). Bewegend perspectiefisch luisteren gaat heen en weer tussen het autonome muzikale werk, het hoorbare, objectief waarneembare (de slanke witte vaas) en de nauwelijks opgemerkte klanken op de achtergrond, de akoestische omgeving en de context (de twee zwarte gezichten).

Zogenoemde *Sound Studies* zijn in opkomst. Object van studie zijn geluiden, niet meer schone muziek alleen. *Sound*

Studies richten zich interdisciplinair op analyse en theorievorming van wat bewust geproduceerd geluid affectief en lichamelijk doet. Behalve onze klassieke muziek gaat het ook om Malinese volksmuziek, Dub remix, *black music*, gebedstapes in taxi's in Kaïro en zo meer. Daarbij wordt methodologisch ook bij de invloed van gender, machtsuitoefening door staat of platenindustrie en bij continentale verschillen stilgestaan. Disciplines betrokken bij *sounds studies* zijn antropologie, musicologie, godsdienstwetenschappers, techniek etc. De invloed van lateraal luisteren en *sound studies* op onze westerse muziekfilosofie is nog een open vraag.

Muziekfilosofie, ik verlang terug naar onze jaarlijkse ISVW-zomercursussen! Zelf schuif ik van muziekfilosofie naar filosofie van geluid op. De opkomende *Affective Turn*, deze affectieve wending binnen de filosofie volgt op de zogenoemde *Linguistic Turn* waarbinnen de analytische filosofie en muziekfilosofie kon bloeien. Voldoende stof voor een nieuwe ISVW-zomercursus, toch?

Eventuele bronnen: *The Sound Studies Reader*. Sterne, 2012. *The Sonic Turn and Theory's Affective Call*. Eng, 2017 en *Remapping Sound Studies*. Steingo & Sykes, 2019.

Verslag Algemene Ledenvergadering Vrienden ISWW 23 juni 2019

Aanwezig: 39 leden van de Vereniging, stemgerechtigd. Verslaglegging door Annemarie Sijens, secretaris

Opening en mededelingen

Voorzitter Peter Jurgens heet ieder van harte welkom en onderstreept de mooie opkomst bij dit warme weer. We staan stil bij het overlijden van Marianne Douma, die van 21 juni 2016 tot 1 januari 2018 secretaris van het bestuur van de Vrienden was. Secretaris Annemarie Sijens noemt degenen die zich bij haar afgemeld hebben.

Onze tijdens de vorige ALV benoemde penningmeester Rob Nagtegaal heeft zijn werkzaamheden begin dit jaar om persoonlijke redenen neergelegd. Gerard Geerlings, eerder algemeen bestuurslid, heeft diens taken overgenomen. Volgend jaar zomer zullen er twee vacatures in het bestuur ontstaan. Zowel Stefan Steenkamp als Peter Jurgens zijn dan periodiek aftredend. Beiden hebben dan twee volle termijnen van drie jaar vervuld en zijn daarmee niet meer herbenoembaar. We zullen de vacatures tijdig onder de aandacht van de Vrienden brengen.

Besluit: De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

Verslag ALV 17 juni 2018

Het verslag van de vorige vergadering is een co-product van Ellie Teunissen, secretaris tot en met 17 juni 2018, en Annemarie. De secretaris noemt de belangrijkste punten van het toegestuurde verslag van de ALV van 2017 en vraagt de aanwezigen of er vragen dan wel opmerkingen zijn.

Besluit: Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld. Het bestuur zal het verslag zo spoedig mogelijk op de site van de Vrienden publiceren.

Jaarverslag 2018

De secretaris geeft een korte toelichting op twaalf memorabele punten.

Het was een actief jaar, met zes filosofische cafés, een Vriendenexcursie en een Vriendendag. De filosofische cafés werden door gemiddeld 63 mensen bezocht. Memorabel ook was het Vriendenbos, waaraan meer dan honderd vrienden een bijdrage in natura leverden. Het legaat van Kitty van der Vliet maakt het mogelijk om vanaf 2020 jaarlijks het Kitty van der Vliet Diversity Event te organiseren. Twee bestuurders van de Vrienden bereiden dit samen met de opleidingscoördinator van ISWW voor.

Een punt van zorg is de geleidelijke daling van ons ledenaantal. Ondanks de aanwas van nieuwe leden, daalt het aantal Vrienden sinds 2012 geleidelijk.

De aanwezige Vrienden doen een aantal suggesties voor nieuwe groepen waarop ISWW en Vrienden zich kunnen richten. Er zijn doelgroepen (docenten bijvoorbeeld) waar de naamsbekendheid van ISWW beperkt is. Beargumenteerd klinken de volgende doelgroepen voor ISWW-cursussen:

- Studenten. Let dan ook op studiepunten (wat moeilijk en tijdrovend blijkt), de prijs en op de thema's die bij jongeren actueel zijn. Botsende waarden was volgens aanwezigen zo'n thema;
- Leeftijdsgroep van circa 35 tot 50 jaar. De belangstelling van deze doelgroep voor ISWW-cursussen blijkt te groeien;
- Ethiek in de zorgsector.

Peter dankt de aanwezigen voor hun inbreng. We nemen de adviezen ter harte en gaan ons meer op de genoemde leeftijdscategorieën richten. Ook proberen we een netwerk onder studenten op te bouwen. Vrienden die hieraan mee willen werken, zijn van harte welkom. We zetten hier als bestuur graag een werkgroep voor op.

Besluit: Het jaarverslag 2018 wordt ongewijzigd vastgesteld.

Jaarrekening 2018

Penningmeester Gerard Geerlings licht de op het scherm geprojecteerde jaarrekening toe. Ons eigen vermogen is met ca. 520.000 euro hoog. De Vrienden hebben hiermee een mooie reserve. Het merendeel van ons vermogen zit in risicoloze beleggingen. De gemaakte kosten vallen binnen de begrotingsafspraken.

Besluit: De jaarrekening 2018 wordt goedgekeurd met complimenten aan de penningmeester.

Decharge bestuur over 2018

Als nestor van de vergadering bedankt Jan Diekema het bestuur voor de toegestuurde informatie en de mondelinge toelichting daarop. Ook bedankt hij het bestuur voor hun verdere inzet voor de Vereniging in het afgelopen jaar.

Besluit: De leden verlenen het bestuur decharge.

Jaarprogramma 2020

De secretaris licht het jaarprogramma toe. Een van de Vrienden vraagt wiens verantwoordelijkheid het is om deelnemers aan ISWW-cursussen op de Vrienden te attenderen. In de praktijk doet de coördinerende docent dit of anders de opleidingscoördinator. Het bestuur werkt aan de opzet van een vrijwilligerspool van gastheren en gastvrouwen die deze rol kunnen overnemen.

Besluit: Het jaarprogramma 2020 wordt vastgesteld.

Begroting 2020

De penningmeester licht de hoofdlijnen van de op het scherm geprojecteerde begroting toe.

Besluit: De begroting voor 2020 wordt ongewijzigd vastgesteld.

Vrienden Community ISWW

Gerard Geerlings leidt dit onderwerp in. Hij heeft ruime ervaring in het ICT-veld en

constateerde vorig jaar dat onze website soms dagenlang niet werd bezocht. Dat kwam volgens hem vanwege het statische karakter ervan. Sinds kort biedt de site regelmatig nieuwe informatie.

Vervolgens geeft Gerard een toelichting op de Vrienden Community. Opgezet om de onderlinge contacten tussen Vrienden te bevorderen. De toepassing is inmiddels operationeel. Vrienden kunnen informatie invoeren en informatie over andere Vrienden opzoeken. Er ontspint zich een gesprek over de keus tussen het woord Vereniging of Community.

Fiscale status Vrienden

Per 1 januari 2018 zijn we onze ANBI-status kwijtgeraakt. De fiscus gaf hiervoor verschillende redenen op, maar de jurisprudentie is schuivend. Aan zo'n oordeel kleeft altijd enige subjectiviteit.

Met hulp van PwC brachten we de mogelijkheden in kaart om deze status opnieuw te verwerven. Zij gaan ons nu begeleiden bij een traject met dit doel. Lukt dit, dan vraagt dit onder meer een statutenwijziging. Beschikken we weer over een ANBI-status, dan moeten we de volgende zaken in het oog houden:

- Transparantie;
- Maximaal 10% overhead, de overige uitgaven moeten bestemd zijn voor een ideëel doel.

Het wel of niet hebben van een ANBI-status scheelt ons zo'n 30% belasting. Zonder ANBI-status hoeven we niet op legaten te rekenen.

Vriendenmagazine

Paul Troost geeft een toelichting op het vernieuwde Vriendenmagazine. Als redacteur geeft hij er de voorkeur aan om met een paar geïnteresseerde Vrienden een redactiecommissie te vormen. Geïnteresseerden kunnen zich bij hem melden.

Cursusprogramma en Uitgeverij ISWW

Uitgever Florian Jacobs en opleidingsmanager Marthe Kerkwijk vertellen over hun ambities, dromen en plannen met de uitgeverij en het cursusprogramma van de ISWW.

Uitgeverij en opleidingsinstituut sluiten goed op elkaar aan. De uitgeverij wil een bijdrage leveren aan de publieksfilosofie. Het magazine *iFilosofie* is daar een digitaal voorbeeld van. Bij de opzet van cursussen koppelt de opleidingsmanager academische kwaliteit aan de realiteit van het alledaagse leven. Beiden richten zich op verschillende stromen en doelgroepen:

- Jongeren bereiken ze onder meer via stageplekken. Helaas heeft deze doelgroep maar weinig tijd;
- Professionals bereiken ze via beroepsopleidingen. Dit zijn dure opleidingen, die wel PE-punten opleveren.

Florian en Marthe hebben in Gert Jan Roskammer een collega gevonden. Deze voormalige stagiaire kreeg een halfjaarcontract en redigeert manuscripten.

De aanwezige Vrienden hebben na deze enthousiasmerende presentatie geen vragen en wensen Florian en Marthe veel succes.

Rondvraag

Na de lunch zijn er workshops. Omdat Jannes Mulder verhinderd is, zal Frans van der Lem hem vervangen met de workshop 'Koester je onzekerheid'.

Een Vriend vraagt of er samenwerking is met de Ambassade van de Vrije Geesten. Er zijn een paar gezamenlijke cursussen opgezet, maar de Ambassade gaat nu een eigen programma opzetten.

In verband met het komende Kitty van der Vliet Diversity Event zoeken we mensen die haar wat beter kennen. Twee Vrienden melden zich aan.

Omdat er geen verdere vragen zijn, bedankt de voorzitter de aanwezigen voor hun inbreng. Hij sluit de vergadering met een uitnodiging voor een kleine lunch en de Vriendenmiddag.

Kitty van der Vliet Diversity Event

In samenwerking met de ISWW organiseren de Vrienden in het voorjaar 2020 het eerste 'Kitty van der Vliet Diversity Event', met een internationale spreker, jong talent en een essaywedstrijd. Kitty van der Vliet was een trouwe Vriendin met grote interesse in filosofie, met name in die stemmen die in de filosofie minder vaak gehoord worden. In 2017 overleed ze. Is er een betere manier om haar vriendschap te vieren dan met een evenement waarmee we de diversiteit in de filosofie vieren?

filosofische cafés

Aanvullende waardenoriëntaties

Door Annemarie Sijens

In de filosofische cafés van 2019 stond het thema 'botsende waarden' regelmatig centraal. Omdat we het thema van verschillende kanten benaderden, ging ik beseffen dat botsende waarden ook een groot goed zijn. Dankzij het spanningsveld tussen verschillende waardenoriëntaties kan een samenleving zich ontwikkelen.

Arbeiders, vrouwen en kleurlingen kregen hun rechten niet op een presenteerblaadje aangeboden, maar hebben die dankzij hun gepassioneerde strijd verworven. Natuurlijk is het belangrijk om die strijd lust te domesticeren. Bij die domesticatie kun je denken aan de ontwikkeling van compassie, dialoogvaardigheid en gevoel voor maat en verhouding.

Bij botsende waarden spelen macht, onmacht en machtsverhoudingen een belangrijke rol. Zulke machtsverhoudingen blijken door de eeuwen heen beweeglijk. Wie als middeleeuwer aan de dogma's van de Katholieke Kerk tornde, stelde zich aan vervolging bloot. Met de verlichting kantelde dit wereldbeeld en gingen juist materiële waarden domineren. Het leidde tot opeenvolgende industriële revoluties, groeiende welvaart en een geleidelijke secularisatie. Dat ook die rationele waardenoriëntatie niet eeuwig dominant blijft, zien

we nu. Wetenschappers krijgen niet meer vanzelfsprekend het laatste woord. Klimatsceptici bijvoorbeeld poneren alternatieve feiten. Eigenbelang en individualisme vieren in onze tijd hoogtij. Tegelijkertijd plaatst een overwaardering van materialistische en individualistische waarden ons voor enorme uitdagingen.

Ter afsluiting

We hebben dit jaar over botsende waarden op 17 november afgesloten met een Filosofisch Café van Klaas van Egmond, hoogleraar geowetenschappen en schrijver over duurzame ontwikkeling. Afgelopen zomer bracht hij zijn boek 'Homo Universalis' uit. Hierin beschrijft Van Egmond een mensbeeld uit de renaissance dat vier polair tegengestelde waardenoriëntaties omvat. Zijn intrigerende visie op de mens biedt zicht op een pluriforme gemeenschap in een multipolaire wereld. In het zoeken naar evenwicht tussen fundamentele waarden hebben we elkaar nodig, betoogt hij. Door met elkaar in gesprek te blijven, voorkomen we een situatie waarin ieder van ons een karikatuur van zichzelf wordt en de menselijke maat in strijdgewoel verloren gaat.

Over compassie en overbrugging

Het eerste Filosofische Café na de zomer op 8 september combineerden de Vrienden met de open dag van de ISVW.

Eerder dat jaar waren verschillende Filosofische Cafés gewijd aan het thema 'Botsende waarden'. Toen ging het over gele hesjes en groene elite, over winnaars en verliezers van de globalisering en over de vraag wie of wat nog geloofwaardig is. Dit keer hield auteur, journalist en columnist Babah Tarawally een inleiding over 'Empathie is niet nodig voor rechtvaardigheid. Compassie wel'.

Ook geschikt voor (groot)ouders

Door Paul Troost

Al een paar jaar verzorgt Brenda Raa in het Kidscafé filosofische gesprekken met kinderen. Ze volgde de beroepsopleiding bij ISVW, dus deskundigheid is gewaarborgd.

Gelijktijdig met het Filosofisch Café van de Vrienden gaat Brenda met kinderen van 6 tot 12 jaar aan de slag om met ze te filosoferen over hetzelfde thema als waarmee de volwassenen zich bezighouden. Met succes, want het aantal deelnemers in hun Café stabiliseert rond de tien en de kids zelf zijn enthousiast.

In haar workshop tijdens de ALV in juni introduceerde Brenda een nieuwe loot aan de wijsgerige boom: hoe praat je als (groot)ouders op wijsgerige manier met je (klein)kinderen? Het onderwerp voorziet kennelijk in een behoefte, want het zaaltje pulde uit. De veelal wat oudere deelnemers kregen spelenderwijs en interactief onderricht over hoe je een goede vraag formuleert en de dialoog diepgang geeft. Dat lijkt gemakkelijk, maar ga d'r maar aanstaan. Maar al te vaak stellen kinderen vragen die eenvoudig lijken, maar daar zit 'm nou net de crux: zijn er eenvoudige vragen, laat staan gemakkelijke antwoorden? Zijn ouderen niet meer dan eens gek geworden van die beruchte 'waarom-vragen' van de jonge wijsneuzen? Twijfel ligt om de hoek. Dat is van alle leeftijden.

Workshops

Een kunstenaars oog in de wetenschap

Door Annemarie Sijens

Met een emmer vol kleurige veldbloemen begonnen we onze workshop tijdens de Vriendendag. Elke deelnemer pakte er wat bloemen uit die hij zorgvuldig bekeek. De een attendeerde ons op de volgorde waarop de bloemen ontloken, een ander op de eetbaarheid van zuringblad. Ieder ontdekte wel iets, waaraan hij eerder voorbijgegaan was. Verwondering staat aan het begin van alle kennis. Ordening is het logische vervolg.

Iedere plant 'koloniseert' de ruimte op haar eigen manier, merkte een deelnemer verbaasd op, terwijl ze haar planten van bovenaf bekeek. Een ander herkende in elke plant een muzikale compositie. Die opmerkingen illustreren dat we onze waarnemingen op twee manieren kunnen ordenen: in de ruimte en in de tijd. Bij de ruimtelijke ordening kijk je wat zich boven of onder bevindt, links of rechts, voor of achter. Soms is dat afdoende. Onderzoek je echter een levend wezen, dan gaat ook de factor tijd een rol spelen. Dan wil je weten wat er eerst kwam en wat daarna. Mis je waarnemingen, dan moet je je fantasie inschakelen.

Volgens Goethe

Dat deden wij in de workshop ook. Met behulp van onze verbeeldingskracht bouwden we een beeld op van een zich ontwikkelende plant. Karakteriserend, ordenend en verbeeldend volgden we het spoor van Johann Wolfgang von Goethe, de dichter en schrijver, die als natuurwetenschapper de zichtbare fenomenen onderzocht en rangschikte. Dankzij zijn kunstenaars oog ontdekte Goethe de stapsgewijze gedaanteverandering van planten. Zoekend naar onderlinge verbanden, benaderde hij de oerplant. Een onzichtbaar idee waarvan hij alle bestaande planten dacht te kunnen afleiden.

Koester uw onzekerheid en schort uw oordeel op

Door Frans van der Lem

De klinische blik van de uitvoerende ambachtelijke hulpverlener is een illustratief voorbeeld van intuïtie. Het betreft de kunst om bij complexe levensbedreigende situaties waarin geen tijd te verliezen valt, uiterst ontspannen en tegelijkertijd heel efficiënt en effectief te werk te gaan.

Intuïtie lijkt vooral gebaseerd op patroonherkenning (A.D. de Groot). De ermee samenhangende inzichten ontspringen in het actuele moment (Henri Bergson). Tegelijkertijd dient het individu de stelligheid van het dicterende rationele denken naar de achtergrond te plaatsen en zich open te stellen voor de omvangrijke informatie uit ons veel ruimere onderbewuste. Want logische en theoretische kennis kunnen we door rationeel denken nog wel enigszins naar boven halen, maar complexe praktijkervaring waarbij meerdere zintuigen zijn betrokken, krijgen we moeilijker aan de oppervlakte.

Verborgene kennis

Tegelijkertijd dient verborgene kennis zich nog weleens aan via fysieke sensaties en emotionele gewaarwordingen. Terwijl de ratio neigt om die belevingen als irreëel en irrationeel terzijde te schuiven, kunnen die percepties ons juist van dienst zijn. Enerzijds geven ze belangrijke aanwijzingen (bij tegenoverdracht), anderzijds zijn het hints om ons oordeel op te schorten

en daardoor tot wijzere besluiten en effectiever gedrag te komen.

Want met ons rationele bewustzijn herkennen we eenvoudige patronen wel snel, maar bij het vergelijken van ingewikkelde meervoudig samengestelde patronen wordt het lastiger. Denk aan het zich gelijktijdig voordoen van patronen met licht, kleuren, geuren, smaak, geluid en gevoel. We dienen dan af te dalen in ons onderbewustzijn en het vermeende houvast van ons geprotocolleerde ratio los te laten.

Deze vaardigheden blijken sterk afhankelijk van de persoonlijkheid (C.G. Jung). Maar die beschouwende en meer observerende houding kan ook getraind worden. Technieken als (geleide) meditatie, yoga en tai chi kunnen helpen dat almaar redenerende brein te relativeren en zo tot meer wijsheid te komen. Dit onderhoud vergt bijna dagelijkse oefening.

In mijn workshop op de Vriendendag maakten ongeveer vijftien deelnemers kennis met deze technieken.

De Overweldigende Ervaring

Door Peter Jurgens

Suzan trekt rond over Kreta. Het eiland maakt diepe indruk op haar. Het is bergachtig, droog en schaars begroeid. De brandende zon en de krachtige wind hebben vrij spel en veel streken ademen ruige levenskracht. Maar er zijn ook lieflijke ruïnes. De paleizen van ooit bevonden zich op idyllische plekken. Hun open vormen en dieprode kleuren ogen harmonieus.

Na een lange nacht met muziek en drank zit Suzan vroeg in de ochtend op een rotsblok, niet ver van het strand. Ze is omgeven door lage begroeiing die naar kruiden geurt. Tussen twee oude gekronkelde bomen ziet ze de zon opkomen. Het doet haar helder beseffen hoe de natuur in een voortgaande kringloop is verwikkeld. Hoe de zon dag na dag, jaar na jaar, eeuw na eeuw op deze wijze opkomt. Hoe de bomen daarvan al getuigen waren lang voor haar geboorte. En hoe die waarschijnlijk ook nog lang na haar dood van dit schier eeuwigdurende gebeuren deel zullen uitmaken. Ze voelt hoe klein we zijn als mens. Maar ook hoe we ons geborgen kunnen weten. Hoe het bestaan van bomen en natuur ons eigen leven ruimschoots omvat.

Workshop

De deelnemers begrepen meteen waar deze workshop tijdens de Vriendendag over ging. Opgaan in muziek of natuur, jezelf vergeten in je werk. Als na een bliksemflits zien wat je in het leven te doen staat. In een verlicht moment de wereld in een nieuw perspectief beschouwen. Bijna iedereen heeft een enkele keer dit soort overweldigende ervaringen. Het zijn positieve belevingen die ons bewuster maken en richting geven. Tijdens de bijeenkomst werden diverse mooie voorbeelden aangedragen en met elkaar nader besproken.

Nieuwe inzichten

Bij deze overweldigende ervaringen gaat het om een unieke staat van bewustzijn.

Alle zintuigen, hart en lichaam openen zich. Wat je ervaart, kun je je tientallen jaren later nog scherp herinneren. Bovendien voel je je deelgenoot van iets groots: natuur, mensheid, kosmos. Je denken overstijgt de gebruikelijke kaders en grenzen. Daarmee dienen zich nieuwe inzichten aan die je fundamenteel kunnen veranderen. Deze ervaringen geven een doorkijkje naar een andere vorm van bewustzijn waarin een dieper weten meer ruimte krijgt.

Oud maar niet wijs

Door Stefan Steenkamp

Studeren en levenservaring zijn zeker geen twee communicerende vaten. De vooronderstelling van hoe meer er van het een (veel levenservaring) is, hoe minder er van het ander (ontbrekende kennis) sprake is, gaat niet op. Dat is mijn antwoord op de vraag die ik kreeg van de redacteur van het Vriendenmagazine hoe het is om op oudere leeftijd te studeren.

Studeren op mijn leeftijd (67 jaar) is zeker een pittige klus en de hulp bij mijn studie van Thierry, een medestudent van 22 jaar, bleek in mijn eerste jaar zelfs onontbeerlijk. Ik ben nu drie maanden gevorderd in het tweede jaar, maar heb aan het begin van dit studiejaar besloten om niet meer voltijd te studeren, een luxe die ik mij als pensionado gemakkelijk kan permitteren.

Topsport

Leeftijd speelt dus zeker een rol bij het studeren. Wie kiest voor een universitaire studie, kiest als het ware voor topsport en daarvan weten we dat de prestaties bij het ouder worden onvermijdelijk minder worden. De groep studenten waar ik deel van uitmaak, is samengesteld uit twintig-

gers. De oudste van hen (na mij dus) is 25 jaar. Toen hij mij bij de eerste introductiedag zag binnenkomen zuchtte hij duidelijk hoorbaar: "Gelukkig, ik ben nu niet meer de oudste van de groep."

Nu heb ik goede cijfers, maar de eerste toets, een jaar geleden, was een zware teleurstelling, ik had er een 5 voor. Dat kwam hard aan, want dat slechte cijfer lag niet aan mijn gebrek aan ijver. Dag in dag uit zat ik met mijn neus in de boeken, maar wat ik met zoveel inspanning gelezen had, was ik 10 minuten later alweer kwijt. Waar was ik in godsnaam mee bezig. Mijn eigen leeftijdgenoten genieten van hun pensioen en ik zit elke dag te zweogen achter mijn boeken, dacht ik.

Teamsport

Stoppen met twee van de verplichte vakken, waarmee ik het aantal studiepunten in gevaar bracht die ik nodig had om tot het tweede studiejaar te worden toegelaten, werd ineens een optie. Dat was het moment waarop Thierry ingreep. Hij nam er geen genoegen mee dat ik van plan was om dit risico te nemen. Hij zou mij er wel doorheen slepen, was zijn antwoord. Ik schaamde mij een beetje dat ik dat van hem moest horen. Zelf doet hij meerdere studies tegelijk, maar ja, hij is een stuk jonger en heeft dus ook een jonger brein met bijbehorend grotere geheugencapaciteit en een sneller verwerkingsvermogen.

Elke keer als ik iets niet begreep, stuurde ik mijn vraag daarom per e-mail naar Thierry en kreeg ik meestal binnen een uur antwoord van hem. Ik kreeg er steeds meer plezier in en begon te ervaren dat levenservaring er wel degelijk toe doet. Ik haalde de vereiste minimale BSA-punten en heb vanaf het tweede jaar de vrijheid om mijn eigen keuzes te maken en in mijn eigen tempo verder te gaan.

Levenservaring

Thierry heeft enorm veel filosofische kennis en ik val hem lastig met vragen die ik opdiep uit de bron van mijn eigen leven. Zo kan ik die abstracte filosofische concepten verbinden met mijn eigen praktijk- en levenservaring, zodat al die ideeën die opborrelen uit de bron van 2500 jaar filosofische geschiedenis voor mij tot leven komen en betekenis krijgen. Filosofie met al zijn gedachten, ideeën en concepten is ontstaan en wordt nog steeds ontwikkeld in een tijdloze ruimte die mensen nu al eeuwenlang met elkaar delen, waardoor wij dezelfde beleving van verwondering hebben.

Leeftijdverschil

Vandaag zaten we vlak bij ons faculteitsgebouw met een groepje studenten na afloop van onze eindtoets van het eerste blok op het terrasje van onze stamkroeg in het oude centrum van Utrecht. Het was wat fris, maar de zon scheen en iedereen ontspande zich na die pittige studiedagen. We praatten na over de vragen van de toets en de mogelijke antwoorden

daarop, maar ook over wat we de komende dagen zouden gaan doen en welke vakken we in de komende blokken zouden kiezen. Ik realiseerde me ineens dat ik al een tijdlang het leeftijdsverschil met mijn studiegenoten niet meer voel.

Genieten

Ik kon op dat terrasje ook voor het eerst zonder aarzeling zeggen dat ik dacht dat ik de toets wel goed gemaakt had. Ik had zelfs voor mijn eerste paper van deze cursus een hoger cijfer dan sommige andere

studenten. Het zij hen vergeven, want zij doen meer vakken per blok dan ik, hebben bijbaantjes, omdat zij op veel te dure kamers wonen, omdat zij hun leningen straks moeten aflossen en omdat zij binnen drie jaar klaar moeten zijn met hun studie, want de wereld wacht vol ongeduld op dat nieuwe aanstormende filosofische talent. Maar toch ...

Is Heidegger een solipsist?

Is Heidegger een solipsist? drong zich als vraag bij mij op toen ik het werk van de Duitse filosoof Martin Heidegger (1889-1976) 'Sein und Zeit' las. De korte en verre van precieze samenvatting van dit begrip luidt 'Is het mogelijk dat er maar één bewustzijn bestaat, waarin alles gedacht wordt, wat er maar gedacht kan worden?'

Door Stefan Steenkamp*

De gedachte van mogelijk solipsisme in het werk van Heidegger kwam bij mij met name op in het deel waarin hij het heeft over 'zum Tode sein'. Opvallend aan deze tekst is dat Heidegger het nergens over de ander of het andere heeft. Opvallend, omdat die ander in ons bewustzijn een steeds grotere rol is gaan spelen als het over onze sterfelijkheid gaat. De dood van de ander is haast nog beangstigender en belangwekkender dan onze eigen dood.

De afwezige ander

De verwondering over het afwezig zijn van de ander en het andere deel ik met de Nederlandse filosoof Ad Verbruggen die daarover schrijft in zijn boek 'De verwaarlozing van het zijnde: een ethologische kritiek van Heideggers Sein und Zeit'. Verbruggen vindt het een probleem dat in 'Sein und Zeit', als het over het menselijke bestaan gaat, het nergens gaat over *mijn* bestaan. Ieder mens leeft volgens

Verbruggen in een sociale context, een leefomgeving die betekenis geeft aan dat individuele bestaan. Anders gezegd: een mens kan gewoon niet zonder die ander en dat andere. Citaat: (...) 'Bij Heidegger blijft het Dasein, als individu, een van alles en iedereen gescheiden persoon die in volstrekte eenzaamheid zijn bestaan op zich heeft te nemen, dit alles in het zicht van de dood. (...) Waarom is dat? Voor zover ik kan nagaan is er geen filosoof te vinden die niet ergens in zijn werk iets schrijft over wat er buiten het subject van belang is om te duiden.

Zuiveren

Heidegger werd in 1933 lid van de NSDAP. Zijn lidmaatschap kwam voort uit een diepe bewondering voor de politieke instincten van Hitler die volgens Heidegger het Duitse volk uit de roes van de Weimarrepubliek haalde. Zou het kunnen zijn dat Heideggers keuze voor de NSDAP hem ingegeven was door een mogelijk solipsisme? Het nazisme met zijn rassenen

leer sloot de ander die om wat voor reden niet in de nazi-ideologie pastte, op radicale en rücksichtlose wijze uit, met alle consequenties die wij uit de geschiedenis maar al te goed kennen van dien. Je zou die ideologie kunnen interpreteren als een vorm van solipsistisch bewustzijn, een bewustzijn dat met alle middelen gezuiverd moest worden en gezuiverd moest blijven van 'onzuivere' elementen die het waarheidsgehalte van de ideologie zouden kunnen besmetten. Daartegen pleit dat het solipsisme uitgaat van één bewustzijn, terwijl de nazi-ideologie vele 'bewustzijnen' moest zien te verenigen die zich massaal tegen de vijanden van het volk moesten keren. Daarbij is dus wel sprake van de ander en het andere.

Aanwijzing

Welke aanwijzing zou je daarom kunnen vinden in Heideggers 'Sein und Zeit' voor zijn vermeend solipsisme? In de Nederlandse vertaling van Heideggers werk 'Zijn en Tijd' vond ik de volgende passage

waarop Verbruggen in zijn boek reageerde: (...) 'De dood 'behoort' niet zomaar onverschillig tot het eigen er-zijn, maar eist dit op als enkeling. Deze betrekkeloosheid van de dood, die het verstaat in zijn vooruitlopen, verenkelt het er-zijn, werpt het op zichzelf terug (...).'

Definitie

Hoe kan het solipsisme gedefinieerd worden? In de 'Internet Encyclopedia of Philosophy' staat de volgende definitie: 'Solipsisme wordt soms uitgedrukt als: 'Ik ben de enige geest, die bestaat' of 'Mijn mentale toestanden zijn de enige mentale toestanden' (...). De solipsist kan geen betekenis hechten aan de veronderstelling dat er andere gedachten, ervaringen en emoties kunnen zijn dan de zijne (...).'

De vraag of solipsisme überhaupt werkelijk bestaat, is overigens moeilijk te beantwoorden. De meeste filosofen twijfelen aan het bestaan ervan. Een opmerkelijke vraag van de Amerikaanse wiskundige en

psychologe Christine Ladd-Franklin in een brief aan de Britse filosoof Bertrand Russell laat zien hoe lastig dit begrip te vatten is. Russell citeert in zijn boek 'Human Knowledge' daaruit het volgende: 'Ik ontving ooit een brief van de vooraanstaande logicus, mevrouw Christine Ladd-Franklin, die schreef dat ze solipsist was, en verrast was dat er geen andere solipsisten waren. Afkomstig van een logicus en een solipsist verraste haar verrassing me.'

** Dit is een ingekorte en bewerkte versie van het essay dat ik als 1ste jaars student filosofie schreef voor het vak Geschiedenis van de 20ste eeuwse filosofie.*

Gert Jan Roskammer (Team ISVW)

Het is wat, om deel te nemen aan een voorstelronde wanneer je al ruim een jaar actief bent in het bedrijf waar je werkt. Noem het een karaktereigenschap of noem het slechte planning, hoe dan ook stel ik mij graag voor als medewerker bij het cursusinstituut en de uitgeverij van de ISVW. Sinds september 2018 maak ik deel uit van Team ISVW, eerst als stagiair en nu als werknemer.

Ik kwam bij de ISVW terecht om ervaring op te doen in de uitgeverijwereld. Ik studeerde Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, een studie waarin je onder andere leert om de wereld te bekijken door middel van literatuur. Om dit te bewerkstelligen deden we beroep op de filosofie. Toen ik mijn stage begon, wist ik dat eigenlijk nog niet: wij noemden het 'literaire theorie'. Foucault, Baudrillard, Chomsky en Butler zijn namen wier filosofie grote invloed op mijn generatie literatuurwetenschappers uitoefent.

Andere benadering

Hoewel ik dus mijn twijfels had of ik als letterkundige zou passen in de wereld van filosofen, werd ik vanaf het begin gerustgesteld. De kennis die ik al van filosofie had, zonder dat zelf door te hebben, benaderde ik wellicht anders, maar was niet ontoepasselijk bij ISVW. Tot op de dag van vandaag ben ik bij ISVW actief als corrector en redacteur en maak ik deel uit van de *iFilosofie*-redactie, waar deze ken-

nis haar vruchten afwerpt. Ook ben ik verantwoordelijk voor de ISVW-website, de nieuwsbrief en de social media. De kans is dus groot dat je iets van me hebt gezien, maar het gezicht nog niet kende.

Kritische bevragen

De voldoening die ik krijg uit mijn werk bij Team ISVW is tweedelig. Ten eerste vind ik het belangrijk dat we als maatschappij ons bezigen met denken, bevragen en kritisch benaderen. De ISVW staat hiervoor en door mee te werken aan de cursussen en boeken van ISVW lever ik mijn bijdrage aan het promoten van deze levenskunst. Ten tweede is de ISVW een directe verbinding met de moderne geschiedenis. Dagelijks zie ik in ons archief – op band, minidisc, floppy of in drukwerk – de erfenis van de School en ook de samenleving die haar schiep. Om daardoor omringd te worden en om daar deel van uit te maken, is van onschatbare waarde.

De digitale ISVW Vrienden Community

Sinds afgelopen voorjaar is het voor de Vrienden mogelijk op onze website lid te worden van de digitale 'ISVW Vrienden Community'. Inmiddels hebben ongeveer 30 vrienden en vriendinnen dat ook gedaan.

Door een eigen profiel aan te maken word je lid van deze community die tot doel heeft de leden van de Vereniging met elkaar in contact te brengen, elkaar te informeren over elkaars achtergrond en interesses en met elkaar van gedachten te wisselen. Deze community is alleen bedoeld voor de Vrienden van de ISVW.

De 'ISVW Vrienden Community' biedt haar leden twee functionaliteiten:

1. Aanmelden als lid waardoor informatie en interesses gedeeld worden.

2. Aanmelden als auteur, zodat je zelf inhoudelijke bijdragen kunt leveren.

Lid worden van deze community kan via <https://vrienden-isvw.nl>, auteur word je door een mail te sturen naar de beheerder van deze site Gerard Geerlings, gerard.geerlings@gmail.com. Voor alle andere vragen kunt u ook bij hem terecht.

Voor geïnteresseerden zullen er in de komende filosofische cafés workshops worden georganiseerd om de werking van de Vrienden Community in detail uit te leggen. Houd daarvoor de agenda op de website van de Vrienden in de gaten.

Vrienden van de ISVW

ISVW Vrienden Community

Registreren

Vrienden van de ISVW kunnen in deze community een eigen profiel aanmaken en daarmee lid worden van de digitale Vereniging van de ISVW community die tot doel heeft de leden van de Vereniging Vrienden van de ISVW met elkaar in contact te brengen en op de hoogte te brengen van elkaars achtergrond en interesses. Let op: De velden met een * zijn verplicht en te vullen. Bij vragen neem dan contact op met gerard.geerlings@isvw.nl, de beheerder van deze community.

De gegevens die je bij het aanmaken van een profiel registreert zijn alleen toegankelijk voor de leden van deze community waarbij het mogelijk is je eigen gegevens af te schermen voor anderen via de privacy instellingen in je profiel.

Voornaam *

Achternaam

Achternaam *

Filosofisch wandeling door Utrecht

Vrienden wandelden zondag 20 oktober onder leiding van Marthe Kerkwijk, Florian Jacobs (beiden ISWW) en Paul Ziche (Universiteit Utrecht) door de herfstachtige, historische binnenstad van Utrecht en bekeken huizen waar filosofen, wetenschappers en geleerden woonden of werkten. Na ruim twee uur lopen praatten de Vrienden in de Colour Kitchen onder het genot van diverse versnaperingen nog enige tijd na over hun tocht door de binnenstad en over de rijke historie en de toekomst van de Vereniging Vrienden.

Coördinatoren leesgroepen

U hoeft echt geen beroepsfilosoof te zijn om mee te kunnen doen in een leesgroep van de Vrienden. Juist in groepsverband, met mensen met een verschillend filosofisch kennis- en ervaringsniveau, kunt u veel van elkaar leren. Sommige groepen nodigen af en toe een deskundige uit om een boek in te leiden en de discussie op gang te brengen.

Zou u zich graag bij een leesgroep willen aansluiten, kijk dan in het overzicht van de leesgroepen om contact op te nemen met een groep in uw omgeving. (Succes is overigens niet gegarandeerd: de leesgroepen bepalen zelf hun grootte en kunnen volledig bezet zijn.) Start of beëindigt u een leesgroep of zijn de gegevens gewijzigd, stuurt u dan een e-mail aan paul.troost@planet.nl.

Almere

Ellie Teunissen
Fellinilaan 130
1325 VP Almere
(036) 5230804
ellieteunissen@hotmail.com

Amersfoort

Godfried Reuser
Valkestraat 13
3811 KC Amersfoort
(033) 463 42 94
06 51 94 10 51
greuser33@gmail.com

Amersfoort

Lamprose-Smilde
(033) 456 61 32
l.smilde@kpnmail.nl

Amersfoort e.o.

Maartje van Harderveld
Stuurboord 12
3823 TA Amersfoort
(033) 455 97 71
06 20541841
mvanhardeveld@hotmail.com

Amsterdam e.o.

Robbert Mahler
Reijgershof 2
1191 CS Ouderkerk a/d Amstel
(020) 496 85 85
robbert@mahleraandeamstel.nl

Wageningen

Sjoerd Hoornstra
Veldheimweg 2
6871 CD Renkum
jshoornstra@gmail.com

Haaglanden

Ernst van Beemen
Hofvliet 31
2251 TH Voorschoten
(071) 561 79 71
06 19 83 30 11
ekbeemen@xs4all.nl

Haaglanden

Josien Hof's
Beerze 91
3068 GC Rotterdam
(010) 4554119/06-12134683
josienhofs1@gmail.com

Haaglanden

Angelique Schreuder
Laan van Clingendael 113
2597 CC Den Haag
(070) 406 76 79
06 30 95 90 23
aem.schreuder@planet.nl

Noord Brabant 1 (Oss/Uden)

Hans Tromp
Heihoekstraat 1A
5345 HC Oss
(0412) 63 80 21
hans-tromp@hetnet.nl

Noord-Brabant 2

(Den Bosch/Rosmalen)
Hetty Goudswaard-ten Brink
Driebergenlaan 9
5242 AM Rosmalen
(073) 5216487
hjdetenbrink@hotmail.com

Noord-Holland Noord

Henriette Velu
Hoog en Laag 53
1851 CX Heiloo
(072) 533 16 44
henriette.velu@gmail.com

Rotterdam e.o.

Jannes H. Mulder
Westzeedijk 128E
3016 AJ Rotterdam
(010) 418 15 90
janneshmulder@gmail.com

Utrecht

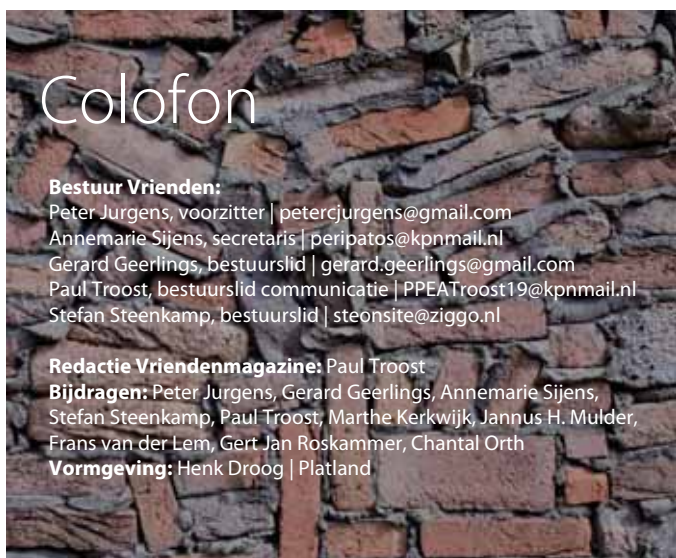
Joop van Tubergen
Albertus Perkstraat 38
1217 NT Hilversum
(035) 737 04 11

Vlaardingen

Jos van der Heide
Aletta Jacobskade 166
3137 TE Vlaardingen
06 44 46 00 07
josvdheide@xs4all.nl

Zeeland

Mw. A.F.A.M. Hummelen
Herengracht 122
4331 PZ Middelburg
(0118) 63 72 90
aypma@hotmail.com

Website Vrienden

Informatie over de Vrienden en de leesgroepen vindt u op de website <http://vrienden-isvw.nl/>

Facebook

Bezoek de Vrienden op facebook onder **Vereniging Vrienden van de ISWV**

iFilosofie

Abonneer u gratis op iFilosofie, het digitale magazine van ISWV, met artikelen, interviews en recensies <http://www.ifilosofie.nl/>

Filosofiecafés 2020

Zie <http://vrienden-isvw.nl/>